

Otworki i stolarka okienna. Otworki okienne piwnic o wykroju zbliżonych do kwadratu lub stojących prostokątów, zamknięte od wewnątrz odcinkowo lub umieszczone w lunetach, zewnątrz sklepione płasko, pierwotnie wszystkie wypełnione oknami drewnianymi, pojedynczymi, dwuskrzydłowymi, z dekoracją w formie prostego żłobkowanego słupka. Każde ze skrzydeł dzielone dwoma prostymi szczeblinami na równe pola. Obecnie większa część otworów zniekształcona /szczególnie od strony dziedzińca poprzez ich przemurowanie i zmianę proporcji/, wypełniona oknami wtórnymi drewnianymi, pojedynczymi, jednoskrzydłowymi lub dwuskrzydłowymi pozbawione szczeblin.

Otworki i stolarka wyższych kondygnacji obiektu zróżnicowane: otworki parteru w kształcie stojącego prostokąta, sklepione półkoliście, wypełnione oknami drewnianymi, dwuskrzydłowymi z częścią nadślemienną uchylną. Skrzydła dzielone dwoma szprosami na równe pola, słupek profilowany. Ślemię bogato profilowane, półkoliste skrzydło nad ślemieniem dzielone szprosami promienistymi. Wszystkie otworki pierwotnie w dekoracyjnych, oprawach architektonicznych, w formie płaskiego boniowania powtarzającego kształt otworu /dotyczy otworów zamkniętych półkoliście/.

Otworki obecnie częściowo wypełnione oknami wtórnymi, z profili PCV, jednoramowymi, dwupoziomowymi, dwuskrzydłowymi, z prostym, ślemieniem poziomym i skrzydłem górnym, łukowym, uchylnym.

Otworki i okna elewacji od strony wewnętrznego podwórza pozbawione jakichkolwiek dekoracji, poza zachowanym pozornym podziałem. Otworki wyższej kondygnacji wypełnione analogicznie.

W przyziemiu od strony dziedzińca oraz elewacji od strony łącznika wtórne otworki okienne sklepione płasko lub łukiem pełnym, wypełnione wtórnymi oknami PCV. Otworki okienne poddasza umieszczone między kroksztynami gzymsu w kształcie stojących prostokątów, wypełnione oknami drewnianymi, jednoskrzydłowymi, z jedną szczebliną poziomą.

Historyczna stolarka okienna, wymieniona w etapach na stolarkę współczesną, od okresu międzywojennego w latach 20 – 30 – tych XX wieku, po lata 70 – te XX wieku i w latach ostatnich, stanowiła jeden z najważniejszych elementów współkształtujących zabytkowy charakter i wystrój elewacji.

Przed kilkoma i ostatnią wymianą zarejestrowano kilka typów okien, jednak pod względem formy historycznej stolarki i detalu snycerskiego wyróżnia się trzy formy, wszystkie zachowane jedynie w istniejących śladowo materiałach ikonograficznych.

Kolorystyka stolarki okiennej w materiałach ikonograficznych z poł. XIX wieku i lat 20-30- tych XX wieku oraz z okresu przed ostatnim remontem była zróżnicowana. Skrzydła zewnętrzne okien skrzynkowych lub pojedynczych, miały ciemną lub białą kolorystykę /w zależności od zachowanego materiału ikonograficznego/.

Pierwszy typ i forma okien to stolarka parteru i piętra pochodząca z poł. XIX wieku, z okresu budowy obiektu, ale jej wygląd znany jest z kilku zachowanych ikonografii. Mało czytelny widok północnej i zachodniej elewacji budynku administracyjnego wskazuje jednak na ogólny kształt, budowę i formę istniejącej wówczas stolarki, szczególnie w odniesieniu do elewacji zachodniej i północnej. Była to stolarka zapewne drewniana, o drobno podziałowych skrzydłach dolnych wypełnionych szprosami pionowymi i poziomymi, z profilowanym ślemieniem, nad którym półkoliste skrzydło wypełnione giętą, snycerską dekoracją maswerkową w formie trójliścia.

Stolarka ta zapewne była wymieniona w latach 30 – tych XX w. lub nieznacznie wcześniej /na podstawie analizy ikonograficznej stolarka zarejestrowana w elewacji frontowej i północnej budynku od strony ul. Łódzkiej i Warszawskiej jeszcze jest oryginalną stolarką w 1927 roku, natomiast w latach 50 – tych XX wieku ma obecną formę/.

W poziomie poddasza okna powtarzały wykrój pola między kroksztynami gzymsu wieńczącego i umieszczone były w co czwartym jego segmencie. Zapewne posiadały podział na dwa lub cztery pola.

W poziomie piwnic /ikonografia nie zachowana/ zapewne znajdowała się pierwotnie stolarka drobnopodziałowa, o kształcie znanym z wykroju lunet sklepień piwnicznych /niewielkiego prostokąta, sklepionego prosto/.

Podsumowując należy stwierdzić, że historyczna stolarka, pochodząca z czasu budowy administracyjnego, była właściwie tożsama ze stolarką obiektu penitencjarnego, prezentowała formy dekoracyjne o wysokich walorach artystycznych.

Jej wymiana, zapewne w latach 30 – tych XX wieku zmieniła formę snycerską części nadślemiennej /gięte elementy trójliscia/, ale pozostawiła w ogólnym zarysie historyczne podziały dolnych skrzydeł i pozostałej stolarki obiektu.

Stan zachowania.

Stolarka okienna piwnic, parteru, piętra i użytkowego poddasza wymieniona, często w systemie doraźnym, zapewne w kilku etapach /w latach 30, 70 i 90 – tych XX wieku do pocz. XXI w./. Stolarka okienna części kondygnacji wtórna, na poziomie parteru i piętra z profili PCV, co obniża wartość artystyczną architektury obiektu i kompozycję jego elewacji. Wymiana stolarki nastąpiła bez jej koniecznej rekonstrukcji pod względem kształtu, formy i zastosowanych podziałów. Stolarka pozostała po wymianach z lat 70 – tych XX wieku /min. piwnice/ w złym stanie zachowania, z licznymi ubytkami ram skrzydeł i ościeży, nieszczelna, zaatakowana przez czynniki korozji biologicznej, z łuszczącymi się wieloma warstwami farby, wypaczona.

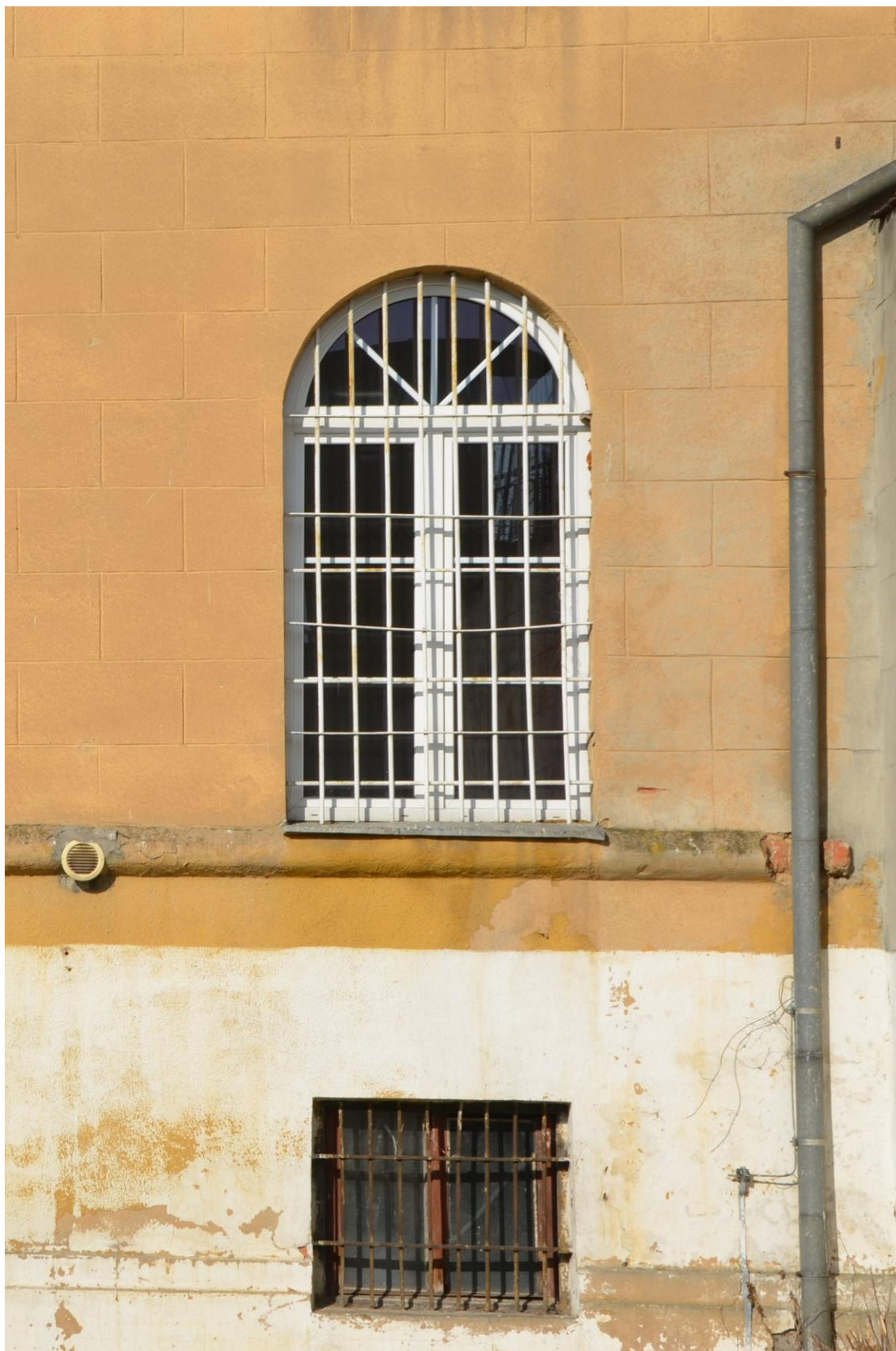

223. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Triforium otworów okiennych piętra. Wtórna stolarka okienna zabezpieczona kratami, umieszczona w oryginalnych otworach okiennych pozbawionych oprawy architektonicznej w kształcie linearnego boniowania powtarzającego wykrój sklepienia otworów. Poniżej otworów pas masywnego gzymsu podokiennego.

224. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wtórna stolarka okienna parteru zabezpieczona kratami, umieszczona w otworach okiennych pozbawionych oprawy architektonicznej w kształcie linearnego boniowania.

225. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wtórna stolarka okienna parteru i piwnic, zabezpieczona kratami, umieszczona w otworach okiennych pozbawionych oprawy architektonicznej.

226. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wtórna stolarka okienna piwnic z lat 50-60 tych XX w. zabezpieczona kratami, umieszczona w lunecie sklepienia piwnicznego.

227. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wtórna stolarka okienna ryzalitu /apsydy/ od strony północno – wschodniej, zabezpieczona kratami, umieszczona w oryginalnych otworach okiennych.

Otwory i stolarka drzwiowa.

Wszystkie otwory drzwiowe w kształcie stojących prostokątów, sklepione odcinkowo, półkoliście lub prosto, oryginalne, pochodzące z czasu budowy obiektu sklepione łukiem pełnym, wewnętrzne odcinkowo lub półkoliście, wtórne sklepione wewnątrz i zewnątrz prosto.

Drzwi zewnętrzne główne wejściowe elewacji zachodniej od strony ulicy Łódzkiej, poprzedzone tarasem w arkadowym podcieniu współczesne, wypełnione drzwiami jednoskrzydłowymi, drewnianymi, konstrukcji ramowo – płycinowej, umieszczona w otworze sklepionym łukiem pełnym.

Drzwi wewnętrzne na kondygnacji piwnic drewniane konstrukcji deskowo – listwowej na zawiasach pasowych, jednoskrzydłowe. Na piętrze zachowane nadświetle drzwi w holu głównym z dekoracją snycerską w kształcie trójliścia w nadświetlu. Pozostała stolarka drzwiowa płytowa lub współczesna drewniana, konstrukcji ramowo – płycinowej.

Historyczna stolarka drzwiowa w części zachowana , zachowana stolarka wewnętrzna w formie dekoracyjnych, snycerskich nadświetli w holu głównym piętra budynku.

Zachowany materiał ikonograficzny nieczytelny, poza ikonografią z 1900 roku, która daje podstawę do zidentyfikowania stolarki jako tożsamej do stolarki wejścia głównego w budynku penitencjarnym /drzwi konstrukcji ramowo – płycinowej z dekoracyjnym, snycerskim nadświetlem w kształcie trójliścia/. Ikonografia z lat 70 – tych XX w. wskazuje już na stolarkę chronologicznie powiązaną z wymienianą stolarką okienną, z nadświetlem w kształcie promieniście ułożonych szczeblin. Skrzydło drzwiowe było pełne, z dwoma fazowanymi płycinami /zachowany mat. fotograficzny z lat 70 – tych XX w./ Natomiast najbardziej wiarygodny jest zachowany oryginalny element ościeża z nadświetlem w holu głównym jako element stolarki drzwiowej pochodzący z czasu budowy obiektu.

Stolarka wewnętrzna holu stanowi podstawę do docelowej rekonstrukcji stolarki wymienionej na wtórną stolarkę, nie dostosowaną do zabytkowego charakteru oraz funkcji jaką obiekt pełnił. Podstawową formą historycznej stolarki była konstrukcja ramowo – płycinowa, z kształtem trójliścia w nadświetlu /wejście główne w przedsionku arkadowym/, w holu głównym przynajmniej w pomieszczeniach reprezentacyjnych i ogólnodostępnych, w piwnicach drewniane drzwi zamykające otwory z wypełnieniem żaluzjowym i dekoracyjnymi, kowalskimi okuciami lub deskowe, jednoskrzydłowe.

Stan zachowania.

Stolarka oryginalna wewnętrzna, pochodząca z poł. XIX wieku częściowo zachowana /ościeża z nadświetlem w holu głównym/. Pozostała stolarka zewnętrzna oraz wewnętrzna piwnic, parteru i poddasza wtórna /współczesna, płytowa, lub nowa ramowo – płycinowa/. Drzwi wtórne kwalifikują się docelowo do wymiany na rekonstruowane według zachowanych, historycznych przekazów i wzorów zachowanych w naturze.

Zakładając, że w części stolarka posiadała dekoracje snycerskie w formie trójliścia, a także profilowane ramiaki i listwy przymykowe, należy przypuszczać, że pozostała stolarka, szczególnie w pomieszczeniach ogólnodostępnych również nie była pozbawiona analogicznych elementów dekoracyjnych.

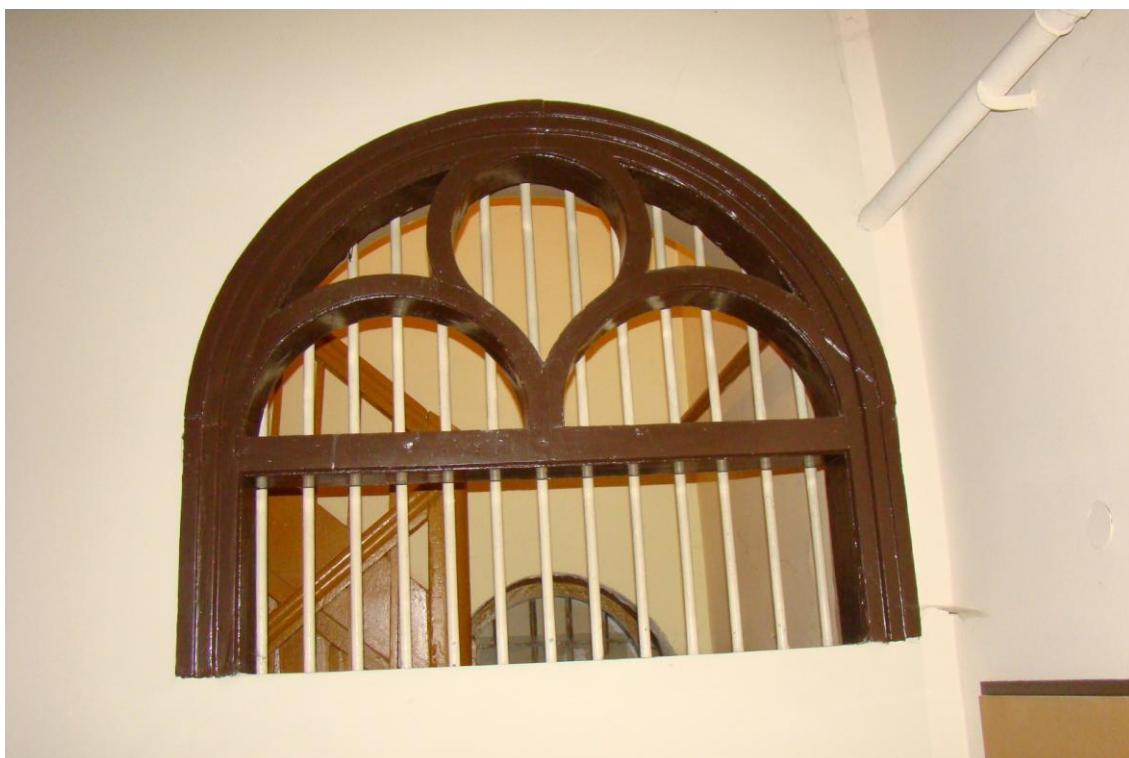

228. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wtórna stolarka drzwiowa piwnic, umieszczona w otworach drzwiowych, drewniana, konstrukcji deskowo – listwowej.

229. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Oryginalne ościeża i nadświetle stolarki drzwiowej piętra, umieszczona w oryginalnych otworach drzwiowych, pozostała stolarka wtórna.

230. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment oryginalnych ościeży z nadświetlem z elementów giętych w kształcie trójliscia. Dolna partia otworu drzwiowego zamurowana, górna okratowana.

231. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Oryginalne, zachowane ościeże z nadświetłem z elementów giętych w kształcie trójliscia holu głównym na poziomie kondygnacji piętra.

c.2. Rzut.

Budynek administracyjny założony został na planie zbliżonym do kwadratu, zwrócony elewacją frontową w kierunku zachodnim i poprzedzony od zachodu wgłębnym portykiem wspartym na dwóch filarach i reprezentacyjnymi schodami. Od strony wschodniej, od wnętrza dziedzińca z wysuniętym półkolistym ryzalitem w formie absydy. Naroża ujęte znacznie wysuniętymi pilastrami.

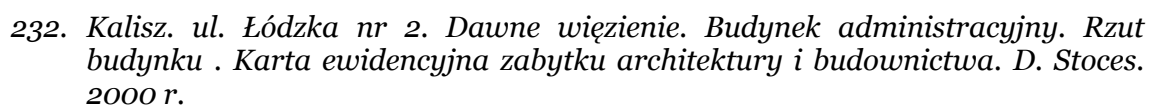
Wnętrza w układzie trzytraktowym, o traktach równej szerokości. W trakcie środkowym piwnic część pomieszczeń niedostępna. Od strony zachodniej traktu połączenie komunikacyjne z kondygnacją parteru. W trakcie południowym trzy pomieszczenia skomunikowane w amfiladzie, w tym skrajne dodatkowo wsparte na filarach i odcinkowo sklepionej arkadzie, środkowe z wejściem z d. ogrodu; w trakcie północnym trzy pomieszczenia z wejściem zewnętrznym z dziedzińca.

Na poziomie parteru w trakcie środkowym od strony zachodniej szeroka dwubiegowa klatka schodowa łącząca pozostałe kondygnacje, w traktach od strony północnej i południowej obszerne pomieszczenia oraz wyodrębniony podziałem ryzalit. Na poziomie piętra układ pomieszczeń analogiczny, z tym, że ryzalit w kształcie absydy posiada połączenie poprzez wąski łącznik z budynkiem penitencjarnym. W części wschodniej wąska klatka schodowa za schodami na poddasze, za zachowanymi oryginalnymi przejściami /stolarka z formą trójliścia/. Poddasze również trzytraktowe, ze schodami w części wschodniej traktu środkowego, częściowo zabudowane poprzez wprowadzenie lekkich ścianek działowych.

Stan zachowania.

Zarówno na poziomie piwnic, parteru, piętra oraz użytkowego poddasza budynku historyczny układ wnętrza jest zachowany i czytelny /pierwotny układ i wewnętrzny podział funkcjonalny pomieszczeń/.

Wprowadzane w kolejnych latach liczne przekształcenia /szczególnie w poziomie piwnic i parteru – lekkie ścianki działowe/, związane z funkcjonowaniem czy zmianami sposobu użytkowania poszczególnych, pojedynczych pomieszczeń obiektu, nie mają znaczącego wpływu na czytelność kompozycji pierwotnego układu przestrzennego. Pierwotny układ pomieszczeń zachowano nawet w piwnicach poprzez widoczne i czytelne pozostawienie miejsc zamurowań lub wyburzeń.

Bryła obiektu zwarta, kubiczna, osadzona na wysokim, znacznie wysuniętym, dwustopniowym cokole, ujęta w narożach boniowanymi pilastrami. Pilastry osadzone dołem na znacznie wysuniętym cokole, rozszerzającym się ku dołowi i rozczłonkowanym na dwie niezależne formy architektoniczne. Masywny cokół przerwany od strony zachodniej wysuniętymi, dwubiegowymi schodami z podestami z balustradą. Biegi schodów z prostopadłe dołem umieszczonymi podestami. Budynek trzykondygnacyjny, z podpiwniczeniem i poddaszem użytkowym, nakryty płaskim dachem czterospadowym /kopertowym/, zwieńczony masywnym, wysuniętym gzymsem koronującym. Od strony

zachodniej wglębiony portyk wsparty na dwóch masywnych, ośmiobocznych filarach i dwóch przy ścianach skrajnych portyku, między którymi rozpięte zostały arkady o pełnym łuku. Od strony wschodniej bryła w części centralnej z wysuniętym, niższym ryzalitem w kształcie apsydy nakrytym dachem pulpitowym. Do ryzalitu przylega nadwieszony na masywnych, czworobocznych, z szerokimi bazami filarach łącznik, będący komunikacją z budynkiem penitencjarnym. Między filarami rozpięte szerokie arkady. Łącznik nakryty spłaszczonym daszkiem dwuspadowym.

Stan zachowania.

Bryła obiektu zasadniczo zachowana w niezmienionym kształcie poza rozbudową obiektu od strony południowej i północnej o lekkie zadaszenia wejść do piwnic /od strony północnej ze ściankami/ i przebudową wejścia ze schodami od strony zachodniej. Pierwotnie schody /materiał ikonograficzny/ były terenowe, szerokie, reprezentacyjne, usytuowane prostopadłe do portyku, zajmowały całą jego szerokość i ograniczone były po obu stronach niskimi murkami. Zgodnie z zachowanym materiałem ikonograficznym /poł. XIX w. do lat 60 – tych XX wieku/ dwa skrajne naroża dachu posiadały wysokie iglice w zwieńczeniach /obecnie nie istniejące/.

233. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny w zespole dawnego więzienia. Widok na bryłę obiektu od ul. Łódzkiej od str. połud. – zachodniej.

c.4. Elewacje

Elewacje budynku administracyjnego dawnego więzienia otynkowane tynkiem gładkim, pierwotnie lekko fakturowym, cyklinowanym, barwionym w masie mączką ceglana, boniowane, osadzone na wysokim cokole zwieńczonym wydatnym, dwustopniowym gzymsem.

Elewacje o jednolitym wystroju z wejściem głównym od strony zachodniej i wejściem do piwnic od północy, oraz wtórnym od strony dziedzińca. Elewacje ozdobione bogatą dekoracją architektoniczną o formach historyzujących, neorenesansowych, w części zniekształconą. Dekoracja architektoniczna nieznacznie odmienna dla elewacji zachodniej /wejście główne ze schodami/ i p wschodniej /ryzalit/. Wszystkie elewacje obiektu przeprowadzają otwory okienne o symetrycznym, regularnym układzie /poza zamurowaniami i otworami wtórnymi/ i jednolitym kształcie /poza zniekształceniami/. Wielkość i kształt otworów okiennych uzależniona została od miejsca ich usytuowania. Analogiczną do elewacji północno - zachodniej stylistykę reprezentuje elewacja południowo - wschodnia od strony ogrodzenia dziedzińca /d. ogrodu/ utrzymana w nieznacznie uproszczonych formach wystroju. Elewacja frontowa i północno - wschodnia o odmiennej stylistyce. Elewacje nieznacznie przebudowane. Znaczący wkład w układ kompozycyjny elewacji ma niski dach o niewielkich spadkach połaci, z górującym nad nim pasem masywnego gzymsu kroksztynowego.

Elewacja frontowa – południowo - zachodnia.

Elewacja zwrócona w stronę ulicy Łódzkiej położonej poza obrębem dawnego miasta lokacyjnego, prowadzącej w kierunku południowo - wschodnim głównym szlakiem komunikacyjnym do Opatówka, i dalej w kierunku Sieradza i Łodzi. Elewacja korpusu głównego pięcioosiowa, w tym trzy osie środkowe zajmuje portyk poprzedzony głównymi schodami wejściowymi, po jego stronach symetrycznie rozmieszczone osie otworów okiennych na linii gzymsu podokiennego, stanowiącego równocześnie poziom głowic filarów portyku. Trzy osie portyku z wysokimi, półkoliście sklepionymi otworami, w przyziemiu z arkadami wspartymi na dwóch słupach, mieszczącymi podcienia i wejście główne. W poziomie piętra na osi portyku trzy osie okienne flankowane dwoma wnękami okiennymi na osi otworów niższej kondygnacji. Portyk poprzedzony

dwubiegowymi, przyściennymi schodami ze współczesną balustradą z prętów stalowych. Na dostępnych materiałach ikonograficznych widoczne jest analogiczne rozmieszczenie otworów, opracowanie opraw otworów okiennych oraz elementy detalu architektonicznego elewacji.

Elewacja frontowa zwieńczona gzymsem koronującym zamykającym elewację, natomiast w partii boniowanych, masywnych pilastrów narożnych w dolnej części elementy zdwojone. Elewacja osadzona na wysokim, masywnym cokole, członowana poziomo gzymsami podokiennymi, poniżej kroksztyn wysunięty masywny wałek gzymsu zamykający poziom gzymsu wieńczącego. Elewację członowane pionowo i poziomo rytmem symetrycznie rozmieszczonych otworów okiennych, zwieńczone masywnym gzymsem kroksztynowym.

Analiza dostępnych materiałów, w tym sondażowych badań konserwatorskich, oraz wykonane szczegółowe rozpoznanie konserwatorskie określają **historyczny wystrój elewacji frontowej**, nawiązujący do charakteru neorenesansowej architektury obronnej z końca 1 poł. XIX wieku.

Elewacja tynkowana pierwotnie tynkiem o prawie gładkiej fakturze, cyklinowanym, barwionym w masie mączką ceglana, elementy wystroju architektonicznego elewacji z kształtek ceglanych i narzutu, ciągnięte. Obecnie zachowane tynki jak i elementy detalu architektonicznego zniekształcone, w znaczne części wtórne. Tynki w części odspojone od podłoża, spudrowane, brak przyczepności do podłoża na znacznych powierzchniach /od strony północno – wschodniej, od strony łącznika/.

Cokół tynkowany zwieńczony prostym, zdwojonym gzymsem cokołowym. Równomiernie, symetrycznie rozplanowana fasada obejmująca osie okienne, dzielone gzymsami podokiennymi, zwieńczone gzymsem koronującym, podkreślone boniowaniem zbudowana została z:

1. Trzyosiowego portyku wspartego na dwóch boniowanych filarach i flankowanego dwoma filarami narożnymi, spiętego dwoma półkoliście sklepionymi arkadami. Portyk w bogatej oprawie architektonicznej z linearnych boni powtarzających kształt arkad, o filarach ustawionych na masywnych cokołach o formie analogicznej do cokołu elewacji.
2. występującego w obu poziomach otworu okiennego w kształcie stojącego prostokąta, sklepionego łukiem pełnym, w oprawie architektonicznej z boni powtarzających kształt otworu.

3. występującego wąskiego w kształcie stojącego prostokąta otworu okiennego w podcieniu portyku, sklepionego półkoliście, z detalem architektonicznym w kształcie linearnych boni powtarzającym wykrój półkolistego nadproża.

4. Elewacja członowana poziomo pasami boniowania oraz gzymsami: cokołowym, zdwojonym, w narożach, tynkowanym, zwieńczonym prostym profilem i dodatkowym, zdwojonym pasem gzymsu obejmującym również narożne pilastry i filary portyku. Gzymsy podokienne znacznie wysunięte, w kształcie masywnego półwałka obejmujące również pilastry narożne i wysunięte przed lico boni. Gzyms wieńczący tworzący belkowanie szeroki, wydatny zbudowany z kilku warstw opracowanych wolutowo kształtek, tynkowanych w formie masywnych kroksztyn, podkreślony dekoracją architektoniczną w formie dolnego, wysuniętego, tynkowanego półwałka zbudowanego z kształtek ceramicznych. Gzyms zwieńczony półką z profilowanym noskiem.

Kompozycja oraz sposób opracowania elewacji frontowej poprzez zastosowanie zróżnicowania płaszczyzn elewacji /wgłębiony portyk/ oraz bogatego katalogu form i detali architektonicznych o charakterze neorenesansowym, zdecydowały o indywidualnym charakterze obiektu.

234. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Elewacja frontowa obiektu od strony południowo – zachodniej, od ulicy Łódzkiej.

235. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny w zespole dawnego więzienia. Portyk wejściowy poprzedzony schodami od strony południowo- zachodniej, od głównego szlaku komunikacyjnego ul. Łódzkiej.

236. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny w zespole dawnego więzienia. Gzyms koronujący elewacji frontowej zbudowany z masywnych kroksztyn zwieńczony półką z noskiem, ujęty dołem w wysunięty półwalek.

237. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Schody wejściowe główne, wtórne, prowadzące na poziom tarasu portyku, zbudowanie z płyt kamiennych, w części ryflowanych.

238. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Schody wejściowe główne, wtórne, prowadzące na poziom tarasu portyku, zbudowanie z płyt kamiennych, w części ryflowanych.

239. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Naroże budynku z rozczłonkowanym dołem, w poziomie cokołu pilastrem narożnym. Wtórne tynki elementów architektonicznych - cokół, boniowanie, lico ściany.

Elewacja północno - wschodnia /od strony łącznika i budynku penitencjarnego/ o nieregularnym rozmieszczeniu otworów, pierwotnie trzyosiowa z półkolistą apsydą zajmującą oś środkową odpowiadającą szerokości portyku elewacji frontowej. Środkową oś zajmuje również wejście z łącznika na poziomie pierwszego piętra. Na wysokości parteru i piętra występują otwory sklepione półkoliście, tutaj w zachowanych obramieniach architektonicznych wykonanych w tynku, linearnych boni. Pozostałe elementy /gzymsy między kondygnacyjne i wieńczący/ analogiczne jak w elewacji frontowej. Cokół o odmiennym detalu architektonicznym – profilu wieńczącym w kształcie masywnego półwałka, natomiast filary arkad łącznika o analogicznym cokole jak elewacja frontowa, z tym, że zniekształconym poprzez skucie górnego profilu. Odmienny jest również gzyms półkolistej apsydy /ryzalitu/ oraz połączonego z nim łącznika – przejścia do budynku penitencjarnego w kształcie gładkiego pasa. Łącznik trzyosiowy o niewielkich, prosto sklepionych otworów, tynk boniowany tak jak pozostałe, wszystkie elewacje zespołu. Analiza dostępnych materiałów, w tym sondażowych badań konserwatorskich, oraz wykonane szczegółowe rozpoznanie konserwatorskie określają **historyczny wystrój elewacji podwórzowej** /północno - zachodniej/, nawiązujący do charakteru neorenesansowej architektury obronnej z końca 1 poł. XIX wieku.

Elewacja tynkowana pierwotnie tynkiem o prawie gładkiej fakturze, cyklinowanym, barwionym w masie mączka ceglana, elementy wystroju architektonicznego elewacji z kształtek ceglanych i narzutu, ciągnione. Obecnie zachowane tynki jak i elementy detalu architektonicznego zniekształcone, zniszczone, w części wtórne. Tynki w części odspojone od podłoża, spudrowane, brak przyczepności do podłoża na znacznych powierzchniach.

Cokół tynkowany zwieńczony prostym gzymsem cokołowym tynkowanym.

Równomiernie, symetrycznie rozplanowane elewacja, dzielona środkowym ryzalitem z łącznikiem, podkreślona linearnym boniowaniem zbudowana została z:

1. okna kondygnacji piwnic - ich budowa oraz kształt nie zachowały się w dostępnych materiałach ikonograficznych, zapewne w trakcie kolejnych remontów zostały powiększone, mogły nawiązywać do otworów piwnicznych zachowanych od strony elewacji północno - wschodniej. Takie otwory zachowały się na jedynej ikonografii z lat 60 – tych XIX w. jako otwory okienne piwnic

elewacji frontowej – umieszczone na osi otworów wyższych kondygnacji, w kształcie kwadratu, sklepione spłaszczonym łukiem odcinkowym.

2. okien przyziemia i piętra w kształcie stojącego prostokąta, sklepionego łukiem pełnym w oprawie architektonicznej z boni powtarzających kształt otworu. Stolarka wypełniająca otwory okienne zapewne drewniana, o drobno - podziałowych skrzydłach dolnych wypełnionych szprosami pionowymi i poziomymi, z profilowanym ślemieniem, nad którym półkoliste skrzydło wypełnione giętą, snycerską dekoracją maswerkową w formie trójliścia.

3. członowanie poziomo i pionowo pasami boniowania oraz gzymsami: cokołowym tynkowanym zwieńczonym masywnym profilem w kształcie półwałka. Gzyms podokienny obejmujący również półkoliście wysunięty ryzalit. Gzyms wieńczący zamykający belkowanie szeroki, wydatny zbudowany z kilku warstw kształtek tynkowanych w formie masywnych kroksztyn oraz podkreślony dekoracją architektoniczną w formie masywnego profilu w kształcie półwałka z tynkowanych kształtek ceglanych.

240. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony południowo – wschodniej – elewacja obiektu z ryzalitem /apsydą/ połączona łącznikiem z budynkiem penitencjarnym. Łącznik nadwieszony na masywnych filarach, między którymi rozpięte trzy arkady.

241. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony południowo – wschodniej – elewacja obiektu z ryzalitem /apsydą/ połączona łącznikiem z budynkiem penitencjarnym.

242. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony północno – wschodniej – elewacja obiektu z ryzalitem /apsydą/. Detal architektoniczny zniekształcony, zachowane oryginalne tynki elewacji.

243. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony południowo – wschodniej – elewacja obiektu z ryzalitem zwieńczona masywnym gzymsem koronującym. Zachowany gzyms podokienny w formie wysuniętego półwałka oraz boniowanie podkreślające obramienie otworu.

244. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony zachodniej –filary łącznika obiektu z budynkiem penitencjarnym. Łącznik nadwieszony na masywnych filarach, osadzonych na czworobocznych bazach.

4. ujęcie elewacji po bokach pilastrami z masywnymi blokami boniowania i przechodzącymi przez nie wygierowanymi gzymsami podokiennymi.

Elewacja jest jedyną dla budynku administracyjnego, poza częściowo frontową, gdzie zachowały się dekoracje architektoniczne otworów okiennych i wejść.

Elewacja północno zachodnia i analogiczna do niej elewacja południowo - wschodnia korpusu pierwotnie trzyosiowa, obecnie pozbawiona osi od strony północnej, natomiast z dwoma dodatkowymi, wtórnymi otworami w przyziemiu. W partii wydzielonej części cokołowej sklepione odcinkowo wejście do piwnic i otwór okienny w skrajnej osi.

Elewacje zwrócone w stronę wnętrza dziedzińca, ograniczona z obu stron murami: od strony zachodniej zewnętrznym obejmującym zespół więzienia, od strony wschodniej wysokim murem wewnętrznym wydzielającym wewnętrzny dziedziniec i oddzielającym część administracyjną od właściwego więzienia. Elewacje flankowane w narożach pilastrami o masywnych boniach z przechodzącymi przez nie gzymsami podokiennymi. Na dostępnych materiałach ikonograficznych widoczne są analogiczne /trzy osie/ rozmieszczenie otworów, opracowanie opraw otworów okiennych /nie zachowane/ oraz elementy detalu architektonicznego elewacji.

Elewacje zwieńczone masywnym, znacznie wysuniętym, zbudowanym z trzech elementów poziomych gzymsem kroksztynowym.

Analiza dostępnych materiałów, w tym sondażowych badań konserwatorskich, oraz wykonane szczegółowe rozpoznanie konserwatorskie określają **historyczny wystrój elewacji**, nawiązujący do charakteru neorenesansowej architektury obronnej z końca 1 poł. XIX wieku.

Elewacja tynkowana pierwotnie tynkiem o prawie gładkiej fakturze, cyklinowanym, barwionym w masie mączka ceglana, elementy wystroju architektonicznego elewacji z kształtek ceglanych i narzutu, ciągnięte. Obecnie zachowane tynki jak i elementy detalu architektonicznego zniekształcone, wtórne.

Tynki nowe, wykonane nieprofesjonalnie w trakcie kolejnych remontów, bez odtworzenia opraw architektonicznych otworów. Cokół tynkowany zwieńczony prostym gzymsem cokołowym tynkowanym.

Równomiernie, symetrycznie rozplanowane elewacje z osiami okiennymi, podzielone gzymsami, podkreślone boniowaniem zbudowane zostały z:

1. okna kondygnacji piwnic - ich forma oraz kształt dla tych elewacji nie zachowały się w dostępnych materiałach ikonograficznych, zapewne w trakcie kolejnych remontów zostały zmienione, mogły nawiązywać do otworów piwnicznych zachowanych w materiałach ikonograficznych elewacji frontowej - umieszczone na osi otworów wyższych kondygnacji, w kształcie kwadratu, sklepione spłaszczonym łukiem odcinkowym. O analogicznym kształcie zachowany otwór piwniczny widoczny od strony wnętrza pomieszczenia.
2. występujących również w ryzalicy /półkolistej apsydzie/ niższych okien w kształcie stojącego prostokąta, sklepionego łukiem pełnym w oprawie architektonicznej z boni powtarzających kształt otworu i wypełnionych stolarką analogiczną jak w elewacji frontowej /stolarka drewniana, o drobno - podziałowych skrzydłach dolnych wypełnionych szprosami pionowymi i poziomymi, z profilowanym ślemieniem, nad którym półkoliste skrzydło uchylne, wypełnione giętą, snycerską dekoracją maswerkową w formie trójliscia/.
3. członowanie poziomo i pionowo pasami boniowania oraz gzymsami: cokołowym tynkowanym, gzymsami podokiennymi w kształcie masywnego półwałka z tynkowanych kształtek ceglanych oraz gzymsem wieńczącym. Gzyms wieńczący szeroki, wydatny, zbudowany z kilku warstw kształtek tynkowanych w formie masywnych kroksztyn w kształcie wolut oraz podkreślony dołem masywnym profilem w kształcie półwałka, górą gładkim pasem – półką z profilowanym noskiem.

Kompozycja oraz sposób opracowania elewacji bocznych poprzez zastosowanie zróżnicowania płaszczyzn, boniowania oraz bogatego katalogu form i detali architektonicznych o charakterze neorenesansowym, zdecydowały o wyjątkowym charakterze obu elewacji.

Stan zachowania.

Elewacje budynku pod względem technicznym znajdują się w niedostatecznym stanie zachowania. Elewacje pokryte wtórnym tynkiem /frontowa i elewacje szczytowe/ i dodatkowo, miejscowo przecierkami cementowo – wapiennymi. Powierzchnia wielokrotnie malowana. Powierzchniowe, liczne spękania i

rozwarstwienia lica elewacji /elewacja tylna z łącznikiem z zachowanymi szczerdkowo tynkami oryginalnymi/.

Zniszczony, zniekształcony detal architektoniczny szczególnie w partii gzymsów i kroksztyn. Liczne braki elementów detalu lub wymiana na elementy bez zachowania formy profili, likwidacja opraw architektonicznych otworów w formie linearnego boniowania powtarzającego kształt otworów.

Wprowadzenie dodatkowych otworów okiennych, w tym dwóch od strony elewacji południowo – wschodniej sklepionych prosto zniekształciły odbiór artystyczny i historyczny elewacji.

W ramach prac remontowo – konserwatorskich budynku należy przywrócić historyczny podział elewacji oraz zrekonstruować wszystkie zniszczone elementy detalu architektonicznego. Istotnym, z punktu widzenia konserwatorskiego, elementem wystroju elewacji jest ich technologia i kolorystyka, która oparta o wyniki badań konserwatorskich powinna wzbogacać i podkreślać detal i formę architektoniczną.

245. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Widok od strony południowo – wschodniej – elewacja szczytowa obiektu z ograniczającymi ją od strony zewnętrznej murem i wewnętrznej – wewnętrznym murem dziedzińca budynku penitencjarnego.

246. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment oryginalnego gzymsu wieńczącego ze zniekształconym detalem architektonicznym w formie kroksztyn i półwałka.

247. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment cokołu wieńczącego budynku ze zniekształconym detalem architektonicznym w formie profili.

248. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Elewacja północno – zachodnia od strony wewnętrznego dziedzińca gospodarczego, zniekształcona wtórną dobudówką.

249. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment narożnych pilastrów boniowanych i oryginalnego gzymsu wieńczącego ze zniekształconym detalem architektonicznym w formie kroksztyn i półwałka.

250. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment oryginalnego gzymsu podokiennego ze zniekształconym detalem architektonicznym w formie masywnego półwałka. Brak opraw architektonicznych otworów okiennych.

251. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Elewacja północno – wschodnia. Fragment stopniowanego cokołu ze zniekształconym detalem architektonicznym w formie profilu.

c.5. Detal architektoniczny

Detal architektoniczny elewacji, w zasadzie w całości zachowany, częściowo zniszczony lub przekształcony świadczy o bardzo dobrej jakości projektu, prac budowlanych, rzemiosła o randze sztuki wykonywania detalu, wysokich wartościach artystycznych i historycznych obiektu.

W kształtowaniu wystroju elewacji zastosowano zróżnicowane pod względem wykonania - gzymsy, obramienia i detale architektoniczne, boniowanie:

Gzymsy:

- cokołowy – obecnie zachowany od strony wszystkich elewacji, pod względem formy zróżnicowany, w części zniekształcony, przerwany; składający się od strony znacznie wysuniętej części dolnej zamkniętej prosto i zdwojonego, stopniowanego pasa, obejmującego również cokoły filarów elewacji frontowej i bazy pilastrów w narożach elewacji

- cokołowy podwójny zachowany na pozostałych elewacjach zbarbaryzowany, zniekształcony, pierwotnie analogiczny do elewacji frontowej

- gzyms wieńczący elewacji zbudowany z wolutowo giętych kroksztyn i zwieńczony prostą półką z profilowanym noskiem. Gzyms tej ujęty jest dołem w masywny półwałek obejmujący również zwieńczenia pilastrów.

- gzyms podokienny w kształcie masywnego półwałka obejmujący jednocześnie również wysunięte pilastry narożne

obramienia i detale architektoniczne

- obramienia otworów parteru oraz wyższej kondygnacji w formie linearnego boniowania powtarzającego kształt otworów zachowanego jedynie szczątkowo w elewacji północno – wschodniej, a znajdujących się pierwotnie wokół wszystkich otworów i zachowanych w przekazach ikonograficznych jeszcze do lat 70 – tych XX wieku.

- obramienia otworów wejściowych wglębnego portyku w formie masywnego boniowania powtarzającego kształt półkoliście sklepionych otworów arkad wspartych na boniowanych filarach zwieńczonych prostymi głowicami i osadzonych na bazach powtarzających formę cokołu

Stan zachowania.

Pod względem konserwatorskim w najgorszym stanie zachowania elewacja frontowa – skute oryginalne tynki z konsekwencją zniszczenia lub

zbarbaryzowania detalu jak oprawy otworów okiennych czy gzymsów elewacji. Detal architektoniczny pozostałych elewacji też częściowo zniszczony. W części zniekształcony wtórnymi naprawami ubytków, kitami cementowymi, zniekształcającymi jego formę i kształt.

Detal architektoniczny w całości kwalifikuje się do przeprowadzenia prac konserwatorskich oraz rekonstrukcji na podstawie szczegółowej inwentaryzacji zachowanego elementu lub pomiarów wziętych bezpośrednio z natury. Ze względu na zniekształcenia elewacji konieczna będzie rekonstrukcja detalu architektonicznego na podstawie analogii do oryginalnych detali zastosowanych na elewacjach obiektu. Detal zachowany na elewacji oraz rekonstruowany należy poddać specjalistycznym pracom konserwatorskim.

c.6. Wnętrze.

Pierwotny układ przestrzenny wewnątrz jest czytelny, jak również wewnętrzny podział funkcjonalny kondygnacji zarówno części ogólnodostępnych jak i pomieszczeń administracyjnych.

Stan zachowania.

Wtórne przekształcenia w obrębie piwnic, parteru i użytkowego poddasza nie mają wpływu na zachowany, czytelny układ przestrzenny wewnątrz obiektu. Planowana przebudowa obiektu na funkcję oświatowo – kulturalną nie będzie miała zasadniczego wpływu na zmianę układu przestrzennego. Nadrzędnym celem właściwego użytkowania budynku jest zachowanie historycznego rozplanowania wewnątrz, w tym przypadku bez zasadniczej ingerencji. Wszelkie planowane przekształcenia związane z adaptacją części pomieszczeń, rozbudową i przebudową zabytku możliwe jedynie z poszanowaniem zasad ochrony konserwatorskiej obiektu, takich jak: likwidacja wtórnych, przypadkowych przekształceń w obrębie obiektu, uporządkowanie elewacji wraz z przeprowadzeniem kompleksowych prac konserwatorskich. Ewentualne zmiany nie mogą w najmniejszym stopniu ingerować w bryłę, wystrój zewnętrzny i zachowany historyczny wystrój wewnętrzny obiektu.

c.7. Wyposażenie

Pierwotne elementy wyposażenia wewnątrz, ze względu na liczne przekształcenia i adaptacje, a także dostosowywanie obiektu dla aktualnych potrzeb uległy znacznemu zniszczeniu.

Zachowane zostały nieliczne elementy pochodzące z czasów budowy obiektu z ok. poł. XIX wieku /1844 - 1846./: sklepienia piwnic, stropy wyższych kondygnacji, schody głównej klatki schodowej, schody na poddasze, stolarka drewniana drzwi wewnętrznych /zachowana szczątkowo w formie nadświetli/, a przede wszystkim elementy wystroju elewacji z portykiem wejściowym. Nie zachowane zostały elementy wyposażenie pomieszczeń, pochodzące z okresu budowy obiektu oraz późniejszych remontów takie jak żeliwne grzejniki, stolarka wewnętrzna i zewnętrzna.

Elementy zachowane, poza stolarką 1 piętra w formie nadświetli, nie posiadają wartości historycznych i zabytkowych.

Stan zachowania.

Poza w części zachowaną stolarką drzwiową wewnętrzną, wydzielonymi klatkami schodowymi, schodami, w części wystrojem i detalem architektonicznym elewacji /opracowanymi w ramach wcześniejszych podrozdziałów/ wszystkie pozostałe elementy wystroju i wyposażenia obiektu nie zachowane.

Prace związane z planowaną zmianą sposobu użytkowania chociaż z nieznacznym stopniem ingerencji we wnętrze zabytku winny być poprzedzone projektem adaptacji i aranżacji tej części wnetrz , które ulegną zmianie dla potrzeb rozszerzonej funkcji oświatowo - kulturalnej, poprzedzonym analizą historyczną z wykorzystaniem dostępnych i zachowanych materiałów ikonograficznych. Stolarka drzwiowa czy okienna znana jest w części z zachowanego materiału ikonograficznego, który powinien posłużyć jako materiał wyjściowy do opracowywania projektu.

W dostatecznym stanie są ściany zewnętrzne ze zniszczonymi, wtórnymi tynkami i elementy wystroju detalu architektonicznego elewacji – zniekształcone wielokrotnymi naprawami, z wadliwymi uzupełnieniami, zafałszowaną formą.

Elementy wystroju wymagają konserwacji i częściowej rekonstrukcji na podstawie zachowanych elementów i analogii z detalem i wystrojem obiektów reprezentacyjnych o stylistyce neorenesansowej.

Detal architektoniczny nieistniejący, a znany z zachowanych wzorów lub ikonografii należy odtworzyć.

252. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wnętrze pomieszczeń piwnicznych z zachowanymi oryginalnymi sklepieniami.

253. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Zachowane wnętrze holu głównego z wtórną posadzką i pierwotnymi schodami reprezentacyjnymi łączącymi kondygnacje obiektu – parter i piętro.

254. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Wnętrze ryzalitu – apsydy z zachowanymi skromnymi elementami wystroju architektonicznego w kształcie fasety z półwałkiem.

255. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Budynek administracyjny. Fragment użytkowego wnętrza poddasza. Zachowane elementy konstrukcji więźby dachowej.

III.c. Wnioski do założeń adaptacyjnych uwzględniające historyczną funkcję i wartości zabytkowe obiektu.

Po przeprowadzeniu analizy stanu zachowania budynku administracyjnego ze szczególnym uwzględnieniem wystroju zewnętrznego elewacji, pod względem konserwatorskim stwierdza się jej niedostateczny stan, a w przypadku stanu zachowania tynków i detali zły.

Przeprowadzone dotychczas prace zabezpieczające mające na celu min. wymianę pokrycia dachu, częściową wymianę obróbek blacharskich, prace remontowe, wzmocnienie fundamentów czy wymianę stolarki są pracami o charakterze bieżącym, chroniącymi obiekt do czasu rozpoczęcia właściwych prac remontowo – konserwatorskich. Przeprowadzone w latach 50 - 70 – tych XX wieku, a szczególnie w latach 90 – tych do pocz. XXI w. prace związane z remontem części elewacji, czy przekształceniem wnętrza, wymianą stolarki okiennej na stolarkę współczesną przyczyniły się do zniekształcenia obiektu.

W związku z docelowym przeznaczeniem obiektu i poszerzeniem funkcji reprezentacyjnej /oświatowo – kulturalnej/ czy gastronomicznej konieczne będzie przeprowadzenie kompleksowych prac remontowo - konserwatorskich elewacji wraz z rekonstrukcją części elementów.

Prace budowlane i konserwatorskie w związku z planowaną przebudową i zmianą funkcji wykonywane będą jednocześnie w zakresie odtworzenia i rekonstrukcji elementów zniszczonych na podstawie zachowanych wzorów i materiału ikonograficznego oraz koniecznych prac inwentaryzacyjnych, projektowych i adaptacyjnych z zachowaniem historycznych elementów obiektu ze szczególnym uwzględnieniem elewacji i zniszczonego detalu architektonicznego. Prace te są niezbędne w celu wyeksponowania i przywrócenia obiektowi jego cennych walorów historycznych, architektonicznych i artystycznych.

Zmiana sposobu użytkowania i zagospodarowania obiektu, jego adaptacji, z poszerzeniem funkcji oświatowo – kulturalnej i gastronomicznej przy tworzonej w ramach jednego zespołu Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki uwzględni jego wartości zabytkowe poprzez:

- oparcie wszelkich prac remontowo – budowlanych i konserwatorskich na projekcie architektoniczno – budowlanym i konserwatorskim, ze szczególnym uwzględnieniem elementów wystroju architektonicznego elewacji, poprzedzonym analizą architektoniczno – konserwatorską i uzgodnionym przez służby konserwatorskie
  - prowadzenie prac przez konserwatorów o specjalnościach właściwych dla specyfiki obiektu i pod nadzorem konserwatorskim, przez osoby posiadające kwalifikacje do prowadzenia prac przy zabytkach, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury w sprawie prowadzenia prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i badań archeologicznych.
  - zachowanie w niezmienionym kształcie bryły i elewacji obiektu /z elementami rekonstruowanymi i dopuszczalnymi zmianami koniecznymi w celu wprowadzenia podstawowej funkcji oświatowo – kulturalnej oraz poszerzenia istniejącej funkcji – gastronomicznej/.
- Wszelkie planowane prace w ramach rozbudowy i przebudowy obiektu rozpatrywane będą na etapie koncepcji ze względu na preferowanie rozwiązań jak najmniej ingerujących w zabytkową strukturę obiektu, a jednocześnie spełniającą preferowane przez właściciela funkcje użytkowe.
- konserwacja, rekonstrukcja lub dostosowanie pod względem konserwatorskim do poszerzonej funkcji wszystkich elementów charakteryzujących się wartościami historycznymi, artystycznymi, naukowymi czy architektonicznymi min. stolarki okiennej i drzwiowej, formy schodów wewnętrznych, posadzek, i in. na podstawie zachowanych wzorów i materiałów ikonograficznych.
  - zastosowanie materiałów uzasadnionych historycznie, naturalnych do prowadzenia prac, stosowanie tynków renowacyjnych, wapiennych, stolarki drewnianej, okładzin lastrykowych, ceramicznych lub kamiennych.
  - zachowanie wszystkich istniejących, historycznych elementów wystroju elewacji, po przeprowadzeniu niezbędnych prac rekonstrukcyjno - remontowych i konserwatorskich.
  - zachowanie rangi obiektu reprezentacyjnego po przebudowie i zmianie sposobu jego użytkowania, bez negatywnej z punktu widzenia konserwatorskiego, ingerencji w zabytkową strukturę obiektu.

- powiązanie budynku administracyjnego z dziedzińcem wewnętrznym i pozostałymi obiektami wnętrza dziedzińca.

III.d. D. WIEZIENIE - OGRODZENIE – MUR WAROWNY Z BRAMĄ WJAZDOWĄ - opis inwentaryzacyjny i zagospodarowanie.

Dzisiaj istniejący mur warowny zamykający zespół dawnego więzienia powstał w miejscu wcześniej niezabudowanych, otwartych terenów, na wydzielonej działce należącej do folwarku szpitalnego

Pierwotnie obszerna działka założona na rzucie regularnego czworoboku, kształtem nawiązującym do kwadratu. wydłużonego na osi północny - wschód i południowy – zachód. Od strony południowo - wschodniej dawniej jak i obecnie nieruchomość sąsiadowała z przyległą ulicą Winiarską, od południowo – zachodniej z ulicą Łódzką, od północno - wschodniej z ulicą Więzienną i od północno - wschodniej z ulicą Warszawską, z zabudową wypełniającą narożny kwartał.

Mur obejmuje zabudowę zespołu więzienia z wydzielonym obszernym, wewnętrznym podwórzem w części z ogrodem przy budynku administracyjnym, i z zabudową od strony wewnętrznej podwórza służącą potrzebom zakładu. Obecnie nieruchomość stanowiąca zespół zakładu karnego zajmuje również ponad połowę północno - wschodniej części kwartału tej części miasta, z tym że zespół wraz z otaczającym go murem warownym stanowi wydzieloną działkę nr 62 w obrębie ewidencyjnym 032 .

Od strony południowo - wschodniej mur warowny sąsiaduje z przyległą ulicą Winiarską, od południowo – zachodniej z ulicą Łódzką, od północno - wschodniej z ulicą Więzienną i od północno - wschodniej z ulicą Warszawską oraz zabudową wypełniającą narożny kwartał zabudowy między ulicą Łódzką i Winiarską i bezobsługową stacją paliw.

Wokół muru warownego od strony wschodniej i zachodniej niska zabudowa mieszkalna, od północnej ze stacją paliw, natomiast od strony południowo - wschodniej wysoka zabudowa blokowa, wielorodzinna przy ul. Winiarskiej.

Zespół więzienny, otoczony ze wszystkich stron wysokim, o zmiennych wysokościach murem, poza nieznacznie wysuniętą od strony południowo – wschodniej elewacją frontową budynku administracyjnego, która przerywa

ciągłość muru. Mur założony został na planie zbliżonym do kwadratu, od strony południowej zamknięty w półkole, flankowany basztą /pierwotnie również od strony północnej, natomiast obecnie przekształcony z basztą w obręb dziedzińca/.

Na terenie zespołu znajdują się obiekty towarzyszące przylegające bezpośrednio do muru warownego - ogrodzenia. Od strony północnej przylega bezpośrednio do ogrodzenia przebudowany w 2003 roku budynek sali widzeń /pierwotnie drewniany budynek administracyjno – gospodarczy/, od strony południowej przebudowany budynek wartowni. Między budynkami brama wjazdowa na teren zakładu flankowana dwoma strażnicami.

W części północnej do muru od strony wewnętrznej dziedzińca przylegają wzniesione przed 1939 rokiem, obecnie przebudowane garaże, warsztaty i pomieszczenia gospodarcze. Zespół posiada również murowane ogrodzenia wewnętrzne oddzielające spacernik w części centralnej od terenu rekreacyjnego części zachodniej przy budynku administracyjnym, będący zasadniczym elementem historycznego muru warownego.

Mur warowny z bramą wjazdową więzienia zaprojektowany przez Henryka Marconiego w stylu neorenesansowym, był spójną, przemyślaną kompozycją o wysokich walorach artystycznych i architektonicznych. Przy realizacji pracował kaliski budowniczy Franciszek Tournelle.

Mur od strony ul. Łódzkiej pierwotnie z dwoma basztami na zakończeniach owalnie zamkniętych odcinków, od strony dzisiejszej ulicy Winiarskiej z ozdobną, utrzymaną w duchu neorenesansowym bramą ujętą w dwie warowne wieże i dwiema basztami flankującymi dwa proste naroża od strony północno – wschodniej.

Na ikonografii z 1870 roku umieszczonej w „Album de Kalisch” autorstwa Jean Guillaume mur przedstawiony jest już z basztami warownymi i dodatkowym murem oddzielającym zewnętrzne podwórze przy budynku administracyjnym od wytyczanej ulicy. W czasach administracji rosyjskiej zrezygnowano z idei więzienia otwartego, wprowadzając ścisłą izolację więźniów. Zewnętrzny mur od strony ulicy Łódzkiej posiada na zaokrągleniach u ich zbiegu symetryczne baszty narożne oraz umieszczone również symetrycznie po obu stronach budynku administracyjnego dwie obszerne bramy wjazdowe. Wcześniejszy mur, już teraz

wewnętrzny jest znacznie wyższy i wydziela podwórze z widoczną zabudową gospodarczą. Ikonografia z okresu międzywojennego ukazuje główną bramą wjazdową na teren więzienia flankowaną dwiema basztami, między którymi odcinek muru z dekoracją rozbudowanego belkowania i sklepioną odcinkowo bramą wjazdową ujętą pilastrami i zwieńczoną naczółkiem. Skrzydła bramy stalowe, wzmocnione krzyżulcami. Naroża muru od strony ulicy Winiarskiej i ulicy Więziennej jest widocznie zaokrąglone – jest to miejsce symetrycznie zaplanowanej w projekcie Marconiego baszty narożnej, które to baszty od strony tej ulicy nigdy nie powstały. Boniowany mur, osadzony na wysuniętym cokole, nakryty był dachówką ceramiczną.

W II połowie XX w dokonano najpoważniejszych przeróbek murów otaczających teren więzienia. W kilku etapach podwyższono mury i wieże oraz dobudowano nowy odcinek muru od strony ulicy Łódzkiej. Mur, z prostym narożem poprzez budowę budynków gospodarczych, powstał w miejscu pierwotnego, założonego na planie odcinka koła, jak również został przesunięty w kierunku północnym. Przesunięcie spowodowało zmianę lokalizacji wieży narożnej i usytuowanie jej wewnątrz tej części przekształconego dziedzińca w budynkach gospodarczych. Zmiany te spowodowane koniecznością zapewnienia odpowiedniego bezpieczeństwa oraz wprowadzaniem dodatkowych funkcji w budynkach pomocniczych w znaczący sposób zniekształciły pierwotny zamysł architektoniczny H. Marconiego, zniekształciły mur warowny zespołu, jak również przysłoniły zabytkowe budynki.

Materiały ikonograficzne z lat 1953 – 1967 wskazują na już przekształcony, zmieniony mur z basztami oraz nadbudowę wieży strażniczej od strony ul. Więziennej w związku z podwyższeniem muru. Wykonano wówczas również schodowe zejście ogrodzenia do poziomu muru od strony ul. Łódzkiej. W latach 2005 – 2006 podwyższono mur wraz z basztami od strony ul. Winiarskiej, natomiast w 2011 roku, ze względu na zagrożenie katastrofą budowlaną rozebrano i odbudowano północno – zachodni i północny narożnik muru, wtórny, nie przywracając mu historycznego przebiegu, ze względu na lokalizację zabudowy od jego wewnętrznej strony.

Mur warowny znacznie przebudowany i przekształcony, użytkowany jako wydzielenie części penitencjarnej i administracyjnej ale przede wszystkim ogrodzenie całego zespołu jako miejsca odosobnienia.

256. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Widok na zespół więzienny z obwarowaniami od strony ul. Warszawskiej, od strony północnej.

257. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie. Widok na zespół więzienny z obwarowaniami od strony ul. Warszawskiej, od strony północno - wschodniej.

d.1. Opis konstrukcyjno – materiałowy i stanu zachowania.

Fundamenty muru i baszt warownych murowane z cegły ceramicznej i kamieni polnych na zaprawie wapiennej, posadowione na gruntach nasypowych i ilastych o negatywnym wpływie na stan zachowania /iły plioceńskie – ekspertyza 2008 r./.

Fundamenty grubości ok. 53 – 70 cm, tynkowane zaprawą wapienną. W częściach odbudowywanych betonowe, zbrojone, szerokości ok. 80 cm.

Ściana cokołowa murów i baszt warownych z cegły ceramicznej na zaprawie wapiennej, zwieńczona warstwą cegły ułożonej główkowo /w odkrywkach naturalnych/, grubości ok. 53 cm, tynkowana tynkiem wapiennym i wtórnie cementowo – wapiennym.

W częściach odbudowywanych betonowe, zbrojone, szerokości ok. 60 - 55 cm z izolacją poziomą z dwóch warstw papy na lepiku

Ściany muru warownego wraz z basztami murowane z cegły ceramicznej, pełnej, grubości 53 – 45 cm, tynkowane tynkiem wapiennym, wtórnie cementowo – wapiennym i przecierkami cementowymi.

Ściany muru odbudowywane z cegły ceramicznej pełnej na zaprawie cementowo – wapienne, grubości ok. 38 cm, tynkowane tynkiem cementowo – wapiennym.

Stan zachowania.

Ściany fundamentowe, ściany cokołowe i ściany muru, po wykonanych naprawach i wzmocnieniach, powierzchniowo zawilgocone, zapewne z powodu braku skutecznej izolacji przeciwwilgociowej fundamentów.

Zły wpływ na stan zachowania fundamentów i ścian ma również miejscowe pokrycie ich powierzchni zaprawą cementową lub mleczkiem cementowym. Dotyczy to również wtórnej, zewnętrznej partii cokołowej. Brak widocznych śladów rozwarstwień, spękań czy osiadania w licu zewnętrznym partii cokołowej.

Kolejną przyczyną nieznacznego zawilgocenia może być również nawierzchnia i opaska z płytek betonowych zarówno z zewnątrz jak i od strony podwórza.

*258. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny.
Fragment ściany cokołowej od strony ulicy Więziennej. Stan zachowania.*

*259. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny.
Fragment ściany cokołowej od strony ulicy Więziennej i Łódzkiej. Stan zachowania – zniszczenia elewacji muru i cokołu.*

260. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment ściany cokołowej oraz cokołu baszty narożnej od strony ulicy Więziennej. Stan zachowania z wtórnymi nawarstwieniami.

261. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Ściany muru od strony ulicy Więziennej. Podwyższenie muru z wprowadzeniem elementu schodkowo różnicowanych wysokości - stan zachowania.

Elementy odwodnienia

Obróbki blacharskie – muru pierwotnie z cegły ceramicznej, obecnie z blachy, na częściach odbudowywanych z blachy tytanowo – cynkowej, wież warownych pierwotnie z blachy na rąbek stojący, z wieńczącymi je iglicami, obecnie część z blachy cynkowej, odbudowywane z blachy cynkowo – tytanowej.

Stolarka okienna i drzwiowa – wejścia do baszt – drzwi jednoskrzydłowe, stalowe, wtórne. Stolarka okienna baszt – okna stałe, jednoskrzydłowe, w kształcie stojącego prostokąta, sklepione pełnym łukiem, dzielone dwoma szprosami poziomymi na trzy kwatery. Otwory w dekoracyjnych obramieniach architektonicznych w kształcie linearnego boniowania, powtarzającego kształt sklepienia otworu.

d.2. Rzut.

Mur warowny z basztami założony został na planie zbliżonym do kwadratu, z zaokrąglonym narożem od strony południowo – zachodniej oraz wejściem głównym z bramą od strony północno – wschodniej. Baszty zlokalizowane obecnie od strony ul. Więziennej na skrzyżowaniu części owalnej z murem zewnętrznym oraz pierwotnie analogiczna, obecnie wtopiona w wewnętrzną zabudowę od strony północno – zachodniej.

Baszty warowne na planie koła z wejściami od strony wewnętrznej dziedzińca d. więzienia. Między basztami dochodzący do tylnych naroży budynku administracyjnego wewnętrzny mur wydzielający odrębny dla właściwego więzienia dziedziniec.

Od strony północno – wschodniej główna brama wjazdowa flankowana dwoma basztami. Mur warowny przerwany od strony południowo – zachodniej poprzez umieszczenie przed jego linią budynku administracyjnego zespołu. Przy budynku od strony północnej brama wjazdowa na teren wydzielonego, wewnętrznego dziedzińca. Pierwotnie analogiczna brama znajdowała się po południowej stronie budynku administracyjnego. Obie bramy ujęte były w filary podkreślające ich lokalizację /materiał ikonograficzny/. Zapewne skrzydła były stalowe, wzmacniane krzyżulcami /analogicznie jak pozostałe elementy zakładu penitencjarnego, znane z przekazów oraz zachowanych drzwi np. do cel odosobnienia/.

Stan zachowania.

Pod względem stanu technicznego stan zachowania dostateczny, pod względem historycznym i artystycznym, a przede wszystkim zgodności z projektem architektonicznym niedostateczny. Liczne zmiany i przebudowy prowadzone na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci przyczyniły się do zniekształcenia jego kształtu, formy i wystroju architektonicznego oraz zatarci pierwotnej myśli planistycznej.

Poprzez przesunięcie granicy zabudowy budynków pomocniczych zakładu od strony północno – zachodniej zniekształcono przebieg muru z zaokrąglonego na prosty, a baszta flankująca pierwotnie zbieg naroży została wtopiona we wnętrze budynku i podwórza.

Pierwotnie zaokrąglone naroża muru od strony ul. Winiarskiej zostały ścięte pod kątem prostym. Flankujące budynek administracyjny dwie symetrycznie umieszczone bramy od strony południowo – zachodniej zostały zlikwidowane wraz z ujmującymi je filarami.

Pozostała, istniejąca brama – wtórna, wykonana po 1999 roku w miejscu istniejącej pierwotnie bramy historycznej.

d.3. Bryła

Mur prosty, o zróżnicowanych wysokościach, flankowany po obu stronach od południowego – zachodu basztami warownymi, z których północna znacznie niższa i wtopiona we wtórną zabudowę podwórza. Od strony - zachodniej odcinek między budynkiem administracyjnym a ul. Więzienną założony na odcinku koła. Od strony północno – wschodniej dwie baszty ujmują po bokach bramę wjazdową. Baszty cylindryczne, o zróżnicowanych wysokościach, nakryte daszkami stożkowymi, od strony południowo – zachodniej nadbudowane kolistymi platformami widokowymi ograniczonymi balustradami.

Stan zachowania.

Pod względem artystycznym i historycznym niezadawalający. Zmieniony przebieg muru, wysokości baszt warownych, zmienione stopniowanie wysokości murów od strony północno – wschodniej, południowo – wschodniej, wraz z likwidacją owalnych naroży oraz południowo i północno – zachodniej.

Znaczne podwyższenie wysokości od strony ul. Winiarskiej wraz z nadbudową bramy o nasz flankujących, spowodowane rozbudową budynków pomocniczych zakładu.

262. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów z basztą narożną. Widok od wnętrza dziedzińca. Stan zachowania.

263. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów z basztą od strony ulicy Więziennej ze zróżnicowaniem wysokości. Stan zachowania.

264. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Mur zewnętrzny i wewnętrzny dzielący dziedzińce przy budynku penitencjarnym i administracyjnym. Stan zachowania.

265. Kalisz, ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Mur zewnętrzny i wewnętrzny dzielący dziedzińce przy budynku penitencjarnym i administracyjnym. Stan zachowania.

266. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów od strony ulicy Więziennej ze schodkowym zróżnicowaniem wysokości. Stan zachowania z częściową nadbudową muru.

d.4. Elewacje.

Elewacje muru d. więzienia otynkowane tynkiem gładkim, pierwotnie lekko fakturowym, cyklinowanym, barwionym w masie mączką ceglana, boniowane, osadzone na niskim, stopniowanym cokole zwieńczonym prostym gzymsem i licem muru pierwotnie zamkniętym, prostym i wysuniętym gzymsem, następnie wysuniętymi daszkami z dachówki ceramicznej, karpiówki.

Elewacje o jednolitym wystroju, jednorodne, z wejściami głównymi od strony północno – wschodniej i dodatkowym od strony południowo – zachodniej. Elewacje ozdobione skromną dekoracją architektoniczną o formach historyzujących, neorenesansowych, w części zniekształconą. Dekoracja architektoniczna nieznacznie odmienna dla elewacji południowo – zachodniej i wschodniej i północno – wschodniej i zachodniej. Wszystkie elewacje o zróżnicowanych wysokościach i jednorodnej stylistyce, utrzymane w uproszczonych formach wystroju, znacznie przebudowane.

Elewacja południowo – zachodnia pierwotnie o dwóch symetrycznie rozmieszczonych, zaokrąglonych odcinkach po obu stronach elewacji budynku administracyjnego, sięgających poniżej wysokości gzymsu podokiennego budynku. Po obu stronach dwie symetryczne bramy w oprawach architektonicznych i na skrzyżowaniu z wyższym murem wewnętrznym dwie symetryczne, cylindryczne baszty zwieńczone gzymsem arkadowym, analogicznym do gzymsu głównego budynku więzienia. Elewacje muru boniowane poziomo w linearnej formie grubości boni w tynku, odmiennie niż elewacje budynków.

Obecnie mur znacznie przekształcony, podwyższony, od strony północno – zachodniej ścięty prosto i zwieńczony schodkowo. Jedna z baszt podwyższona, druga wcięta w wewnętrzną zabudowę podwórza.

Elewacja południowo – wschodnia muru tynkowana, boniowana, o zróżnicowanych wysokościach. Od strony wschodniej schodkowo rozplanowany cokół, dostosowany do istniejącego spadku terenu, w narożniku schodkowo zwieńczony mur maskujący wewnętrzną zabudowę dziedzińca. Nadbudowana i zwieńczona schodkowo część muru wtórna, powstała po przebudowie i nadbudowie budynków pomocniczych więzienia, zakończona prostym gzymsem i obróbką blacharską, boniowana. Na styku muru zewnętrznego z wewnętrznym osadzona baszta warowna z wtórną platformą widokową. Detal architektoniczny muru z basztami warownymi, poza boniowaniem, zachowany w formie gzymsu w zwieńczeniu baszty. Gzyms wieńczący zamykający basztę szeroki, wydatny zbudowany z kilku warstw kształtek tynkowanych w formie masywnych arkadkowych kroksztyn i podkreślony dekoracją architektoniczną w formie linearnego boniowania powtarzającego wykrój i kształt kroksztyn.

Elewacja północno – zachodnia muru wtórna, przesunięta w kierunku północnym w związku z rozbudową budynków gospodarczych więzienia i garażu, tak, że baszta warowna znalazła się wewnątrz dziedzińca i zabudowań. Mur podwyższony w kilku odcinkach, naroże północno – zachodnie rekonstruowane w 2011 roku, część nadbudowana i zwieńczenie podkreślone prostym pasem gzymsu.

Elewacja północno – wschodnia muru o zróżnicowanych szerokościach, o dolnej części /pierwotnej/ wysuniętej i zakończonej uskokiem wykończonym blachą, tynkowana, boniowana. Centralnie na osi muru umieszczona została główna

brama wjazdowa flankowana dwiema symetrycznie zlokalizowanymi basztami. Wjazd główny z dekoracją architektoniczną znacznie przekształcony, w kilku etapach, obecnie po ostatnim remoncie w 2005 roku.

Ikonografia z okresu międzywojennego /1932/ ukazuje budynek penitencjarny z ryzalitem od strony ulicy Winiarskiej, poprzedzony główną bramą wjazdową na teren więzienia flankowaną dwiema basztami. Dekoracja architektoniczna głównej bramy wjazdowej charakteryzowała się o odmiennym od istniejącego wystrojem. Między basztami wzniesiony był odcinek muru z dekoracją o formie rozbudowanego belkowania i sklepioną odcinkowo bramą wjazdową ujętą pilastrami, zwieńczoną naczółkiem. Skrzydła bramy były stalowe, wzmocnione krzyżulcami. Obecnie baszty znacznie podwyższone, a forma bramy nieproporcjonalna w stosunku do całości wjazdu.

Stan zachowania.

Mury z basztami warownymi w złym stanie zachowania – przekształcone, znacznie podwyższone, ze zmienionym przebiegiem od strony północnej. W części remontowane – od strony północno – wschodniej. Narożnik północno – zachodni rekonstruowany. Tynki i detal architektoniczny wtórny.

267. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów dochodzących do budynku administracyjnego od strony ul. Łódzkiej. Stan zachowania tynków i detali /boniowanie, zwieńczenie cokołu/.

268. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów z basztą od strony ulicy Więziennej ze zróżnicowaniem wysokości. Stan zachowania.

269. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów z basztą od strony ulicy Warszawskiej i Łódzkiej ze zróżnicowaniem wysokości i rekonstrukcją narożnika muru. Stan zachowania.

270. Kalisz. ul. Łódzka nr 2. Dawne więzienie – ogrodzenie – mur warowny. Fragment murów z basztą od strony ulicy Więziennej ze zróżnicowaniem wysokości. Stan zachowania.

d.5. Detal architektoniczny

Detal architektoniczny murów przekształcony, wymaga przeprowadzenia profesjonalnych prac remontowo – konserwatorskich wraz z docelowym przywróceniem jego walorów historycznych i artystycznych.

d.8. Wnioski do założeń adaptacyjnych uwzględniających historyczną funkcję i wartości zabytkowe obiektu.

Po przeprowadzeniu analizy stanu zachowania murów warownych z basztami ze szczególnym uwzględnieniem wystroju zewnętrznego, pod względem konserwatorskim stwierdza się ich niedostateczny stan, a w przypadku stanu zachowania tynków i detali zły. Przeprowadzone dotychczas prace zabezpieczające mające na celu min. nadbudowy, rekonstrukcję elementów grożących katastrofą budowlaną, częściową wymianę obróbek blacharskich, prace remontowe, wzmocnienie fundamentów czy wymianę tynków są pracami o charakterze bieżącym, chroniącymi obiekt do czasu rozpoczęcia właściwych prac remontowo – konserwatorskich. Przeprowadzone w latach 50 - 70 – tych XX wieku, a szczególnie w latach 90 – tych do pocz. XXI w. prace związane z remontem, czy podwyższaniem czy przekształcaniem muru i baszt przyczyniły się do zniekształcenia obiektu.

W związku z docelowym przeznaczeniem obiektu i poszerzeniem funkcji reprezentacyjnej /oświatowo – kulturalnej/ czy gastronomicznej konieczne będzie przeprowadzenie kompleksowych prac remontowo - konserwatorskich murów wraz z rekonstrukcją części elementów. Prace budowlane i konserwatorskie w związku z planowaną przebudową i zmianą funkcji wykonywane będą jednocześnie w zakresie odtworzenia i rekonstrukcji elementów zniszczonych na podstawie zachowanych wzorów i materiału ikonograficznego oraz koniecznych prac inwentaryzacyjnych i projektowych zachowanych elementów obiektu ze szczególnym uwzględnieniem zniszczonego detalu architektonicznego. Prace te są niezbędne w celu wyeksponowania i przywrócenia obiektowi jego cennych walorów historycznych, architektonicznych i artystycznych.

Zmiana sposobu użytkowania i zagospodarowania obiektu z poszerzeniem funkcji oświatowo – kulturalnej i gastronomicznej przy tworzonego w ramach jednego zespołu Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki uwzględni jego wartości zabytkowe poprzez:

- oparcie wszelkich prac remontowo – budowlanych i konserwatorskich na projekcie architektoniczno – budowlanym i konserwatorskim, ze szczególnym uwzględnieniem elementów wystroju architektonicznego, poprzedzonym analizą architektoniczno – konserwatorską i uzgodnionym przez służby konserwatorskie
  - prowadzenie prac przez konserwatorów o specjalnościach właściwych dla specyfiki obiektu i pod nadzorem konserwatorskim, przez osoby posiadające kwalifikacje do prowadzenia prac przy zabytkach, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Kultury w sprawie prowadzenia prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków i badań archeologicznych.
  - przywrócenie docelowe historycznego kształtu bryły i elewacji muru z elementami rekonstruowanymi i dopuszczalnymi zmianami koniecznymi w celu wprowadzenia podstawowej funkcji oświatowo – kulturalnej /bramy wjazdowe, komunikacja/
- Wszelkie planowane prace rozpatrywane będą na etapie koncepcji ze względu na preferowanie rozwiązań przywracających zabytkową strukturę obiektu, a jednocześnie spełniającą preferowane przez właściciela funkcje użytkowe.
- konserwacja, rekonstrukcja lub dostosowanie pod względem konserwatorskim do poszerzonej funkcji wszystkich elementów charakteryzujących się wartościami historycznymi, artystycznymi, naukowymi czy architektonicznymi na podstawie zachowanych wzorów i materiałów ikonograficznych.
  - zastosowanie materiałów uzasadnionych historycznie, naturalnych do prowadzenia prac, stosowanie tynków renowacyjnych, wapiennych.
  - zachowanie wszystkich istniejących, historycznych elementów wystroju, po przeprowadzeniu niezbędnych prac rekonstrukcyjno - remontowych i konserwatorskich.
  - zachowanie rangi obiektu reprezentacyjnego po przebudowie, adaptacji i zmianie sposobu jego użytkowania, bez negatywnej z punktu widzenia konserwatorskiego, ingerencji w zabytkową strukturę obiektu.
  - powiązanie zespołu budynków zakładu penitencjarnego z dziedzińcem wewnętrznym i pozostałymi obiektami wnętrza dziedzińca pod względem kompozycji całości założenia.